

Kunnon kansalaisia kasvattamassa

– vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseuran kasvatustehtävistä¹

Päivi Berg

Tutkin artikkelissa lasten, nuorten ja heidän perheidensä suhdetta liikunnan harrastamiseen ja perheen elämäntavallisiin valintoihin (Tolonen 2008; 2010) sekä siihen, onko näillä valinnoilla kytköstä yhteiskuntaluokkaan ja muihin elettyihin, toisiaan läpileikkaaviin sosiaalisiin eroihin.² Lähestyn sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja etnisyyden kategorioita dynaamisina, symbolisina ja kulttuurisesti tuotettuina sekä yhteen kietoutuneina (Skeggs 1997, 2004a, 2004b; Käyhkö 2006; Reay 2005). Taustalla on Bourdieun ajatus siitä, kuinka relatiiviset asemat ja näiden asemien väliset suhteet muodostavat vallan muotoja, jotka mahdollistavat tai estävät ruumiiden liikkumisen sosiaalisessa tilassa (Skeggs 2004a, 16). Näistä lähtökohdista tarkastelen jalkapalloseurassa esiintyviä kunnon kansalaisuutta koskevia käsityksiä.

Urheiluseuroille ja kouluille yritetään niinku ihan kaikkee tuputtaa silleen, että välil tuntuu, et kotona ei tarvii mitään muita kun syöttää ja juottaa ja pukee, niin sit ne opettaa kunnon kansalaisiks harrastustensa ja koulun parissa. (Jalkapallon juniorivalmennuspäällikön haastattelu.)

”Kunnon kansalaisuus” on termi, joka tuli esille urheiluseurakontekstiin sijoituvassa etnografisessa tutkimuksessani jalkapalloa harrastavien lasten vanhempien ja valmentajien käyttämänä. Vanhemmat kertoivat toivovansa lastensa kasvavan ”kunnon kansalaisiksi” ja lasten urheiluseurarahar-

rustukset ovat kotona tapahtuvan kasvatuksen lisäksi tukemassa tätä tavoitetta. Kunnon kansalaisen voi tutkimukseni kontekstissa ajatella viittaavaan sekä fyysiseen että ”henkiseen kuntoon”, arvoihin ja moraaliin.

Koski (2008, 299) on todennut, että liikunnan ja urheilun seuratyö on Suomen laajimpia nuorten sosiaalistamisjärjestelmiä ja osallistumisen aloitusikä on viime vuosikymmeninä aikaistunut. Jalkapallo on kasvattanut suosiotaan myös tyttöjen keskuudessa (Berg 2005) ja se onkin 3-18-vuotiaiden lasten ja nuorten suosituin organisoitu harrastus (Kan-

sallinen liikuntatutkimus 2010).

Itkonen (1997, 206–215) käsitteellistää ”urheilun hyvän kertomuksen” kautta sitä, kuinka urheilun harrastamisella on nähty, kulloisenkin ajan hengessä, olevan paljon erilaisia urheilua oikeuttavia kasvatusvaikutuksia. Koski (2008) tiivistää seuratoiminnan pyrkimykset nuorten osalta seuraavasti: ”Tavoitteena on urheilullisten tavoitteiden lisäksi tuottaa yhteiskuntaa palvelevia aktiivisia ihmisiä, jotka kantavat vastuunsa oman elämänsä projektista. Tällaisia kansalaisia jälkimoderni yhteiskunta kaipaa. Nämä nuoret kasvavat itseohjautuvuuteen ja sitä kautta oman elämänsä hallintaan. Yhteiskunnan kaipaama sosiaalinen kontrolli näyttäytyy heissä itsekontrollina.” (Mt, 315.)

Kysyn artikkelissa, miten ja millaiseksi kunnan kansalaisuus muotoutuu haastattelujen aikuisten kerronnassa ja havainnoinnissani. Onko kaikilla yhtäläinen pääsy hyvinvointiin ja ruumiin muotoon, jonka ajatellaan kertovan sisäisestä järjestyksestä: moraalista ja kunnan kansalaisuudesta? Missä määrin terveydestä ja kunnosta huolehtiminen on jokaisen yksilöllinen ja moraalinen kansalaisvelvollisuus?

Empiirisesti tutkin vanhempien ja huoltajien sekä valmennukseen osallistuneiden henkilöiden haastatteluaineistoa eli 26 aikuisen haastattelua 16 eri haastattelussa sekä etnografista havainnointiaineistoa kahdesta eri jalkapallojoukkueesta. Analyysini käsitteellisiä lähtökohtia ovat **Bourdieu**lta peräisin oleva habituksen käsite sekä **Skeggsin** (2004a) teoretisointi ruumiista materiaalisena ja sosiaalisena pintana, johon ja jonka kautta erilaiset sosiaaliset luokittelut ja kulttuuriset eronteot kirjautuvat. Habitus todentuu ”pelin tajussa” – esirefleksiivisellä tasolla toimija altistuu käyttäytymään tietyllä tavalla, koska hänen koko menneisyytensä on juurtunut habituksen pitkäikäisiin rakenteisiin (Bourdieu 1990, 52). Skeggsin ajatukset ruumiiseen

kirjautumisen prosesseista ovat hedelmällisiä pohdittaessa, miten näissä prosesseissa korostuu ruumiin moraalinen muokkaus. Näen tässä yhteydessä terveelliset, ”oikeat elämäntavat” yksilön moraalisen tilan symbolina: sisäisen järjestyksen markkinoina. Tämä tila materialisoituu ruumiin kautta pyrkimyksenä ”oikeanlaiseen” terveyskansalaisen habitukseen (ks. Berg 2010a, 2010c; Berg & Peltola tulossa; myös Puuronen 2004, 2006a).

Väitänkin, että nykypäivän sisäisen järjestyksen markkinat ja terveyskansalaisuus ovat päivitetty versio entisajan siveellisestä ryhdistä. Moraaliin kytkeytyvä puhe kunnollisuudesta ja kunnan kansalaisuudesta edustaa tätä ryhtiä, joka edellyttää itsekurina ilmenevää ruumiillisesti sisäistettyä kuria.

Tarkastelen aluksi kunnan kansalaisuuden siveyteen ja kunniallisuuteen liittyvää historiaa sekä yhteiskuntaluokkaa tämän päivän terveyskansalaisuuden perustana. Keskeisiä yhteen kietoutuvia käsitteitä ovat kunto, kunnollisuus, siveellisyys, kunniallisuus ja kunnan kansalaisuus, joihin kaikkiin liittyy moraalinen ulottuvuus.

Kunnan kansalaisuus, yhteiskuntaluokka ja terveystietoisuus

Kunto-sana on ilmaantunut suomen kirjakieleen vasta 1770-luvulla. **Häkkinen** (2004, 510) selittää sen johtuvan kunta-sanasta, joka on tavanomaisesti esiintynyt monissa järjestettyjä kokonaisuuksia merkitsevissä yhdyssanoissa, kuten seurakunta tai valtakunta. Tätä kautta kunto olisi alkanut viitata ensin järjestyksessä olemiseen ja vasta sitten urheilulliseen (hyvässä) kunnossa olemiseen. Latinan virtus-sanassa sen sijaan yhdistyvät hyveellisyys ja voimakkuus. Perusmerkitys on latinalais-suomalaisen **Adolf Strengin** (Helsinki: SKS,

1933) sanakirjan mukaan ”miehuus, miehekkyyks, kunto, kunnollisuus” ja siitä johdettuina ”voima, väkevyys” (myöhäislatinassa). **Helkaman** (2009) mukaan sanalla kunto, joka nykyään viittaa ruumiilliseen kuntoon ja jota käytetään lisääntyvästi suoriutumisyhteyksissä (urheilukunto, tulostunto), oli vielä viidenkymmenen vuoden takaisessa Nykysuomen sanakirjassa merkitys ”siveellinen ryhdikkyys”. Tämä merkitys on hävinnyt 1990-luvun Suomen kielen perussanakirjasta. Kunnan moraalinen vivahde näkyy vielä sanassa kunnoton. (Mt.)

Siveellinen ryhti on tarkoittanut valistusta oikeanlaiseen vastuuntuntoon omasta itsestä ja muista sekä itsekkään nautinnonhalun välttämistä (Urponen 2010). Nuoria naisia ja miehiä on kasvatettu ja myös velvoitettu moderniin kansalaisuuteen. Siveellisen ryhdin ja kansakunnan moraalin korostus on näkynyt suojeluskuntakasvatuksessa (Vasara 1997; Nevala 2002), puolueohjelmissa (Borg 1965; Arola 2003; Metsola 2008) sekä koulun opetussuunnitelmissa (Rinne 1987; Simola 1995; Lahelma 1992; Berg 2010a). Siveellinen ryhti sisäistettynä kurina merkitsee paitsi moraalista myös ruumiillista kuntoa ja kelpoisuutta: se ilmaisee ruumiillista itsehallintaa, viettien hallintaa järjen voimalla (Urponen 2010, 89–90).

Siveellisyys liittyy myös Skeggsin (1997, 2004a) tematisointiin kunniallisuudesta (respectability), jota hän on tutkinut suhteessa valkoisten työväenluokkaisten naisten ”toiseuttamiseen” ja patologisointiin. Skeggsin (1997, 1–3; 2004, 88) mukaan kunniallisuus oli keskeinen mekanismi, jonka kautta luokan käsite syntyi: se määritti, mitä merkitsi kuulua johonkin, olla arvostettu ja olla yksilö. Kunniallisuus oli keino, jolla moraalista/siveydestä (morality) tehtiin julkista ja jossa sen nähtiin olevan tiedon kohde (object of knowledge). Kunniallisuus ilmentää moraalista/siveellistä valtaa, jota on vain kunniallisilla. Silti vain

joitakin ryhmiä pidettiin kyvykkäinä olemaan siveellisiä (moral) ja muiden nähtiin olevan kontrollin tarpeessa.

Yksilöllisyys oli Englannissa mahdollista vain sivistyneelle keskiluokalle, joka määriteltiin vastakohtaksi massojen yksilöllisyyden puutteelle. Näin ollen ”yksilöt”, jotka määrittyivät oikeutetuiksi arvioimaan muita, olivat kunniallisia, siveellisiä, arvokkaita, englantilaisia, valkoisia ja ei-työväenluokkaisia. Näin kunniallisuudesta tuli Skeggsin mukaan keskiluokkaisten yksilöiden omaisuutta.

Urheilua ja liikuntaa on pidetty paheiden vastavoimana (Koski 2008, 305). Moraaliin ja luonteen muokkaukseen liittyvä muskulaarinen kristillisyys (muscular christianity) tuli yhdistetyksi urheiluun vasta **Rousseauin Emilen** (1762) myötä. Kosken (mt.) mukaan muskulaarisella kristillisyydellä oli vahva ote etenkin brittiläisen yläluokan poikakouluissa ja brittiläiset vaikutteet sävyttivät myös olympialiikettä ja -ideologiaa: **de Coubertin** näki maksimitulosten tavoittelun kehittävän mielenmalttia, älyllistä ja moraalista ajattelua sekä auttavan siveellisen ryhdin ylläpidossa. Yhteisön tasolla hän näki urheilun hälventävän yhteiskunnallisia eroja ja luovan ympäristön, jossa voi oppia yhteisöllistä toimintaa. Koski toteaa (mt, 305), että Suomessa urheilutoiminnan aatteellinen perusta on historian aikana olympiaviestiä enemmän rakentunut järjestötoiminnan ja kansakunnan kehitykseen.

Nivalan (2006, 72–73, 81–82) mukaan kunnan kansalaisuus on liittynyt kansalaishyveen käsitteeseen; hyvän kansalaisen toiminnan ja ajattelun tapoihin. Suomalaisen kansakunnan rakentamisessa keskeiseksi nähty kansalaisten kasvattaminen kykeneviksi ja halukkaiksi toimimaan isänmaansa hyväksi perustui pitkälti **Snellmanin** ajatuksiin: kasvattamisen päämääränä oli siveellisyys, joka viittaa eettiseen olemukseen ja vapauteen luontoperäisistä rajoituksista täysivaltaisen

moraalisen yhteiskunnan jäsenyyden kautta. Siveellisessä vapaudessa yhdistyvät vallitsevien säännösten noudattaminen ja oman moraalisen tajun kehittyminen omaksitunnoksi. Siveellisyys siis tarkoittaa toimintaa yhteisön historialliseen järkeen pohjautuvan oman tunnon mukaan oikeaan pyrkien. Perheessä siveellisyys ilmeni myötätuntona ja hyvän tahtoisuutena sekä velvollisuudentuntona kasvattaa lapset kunnan kansalaisiksi. Lasta valmistettiin perheen ja laajemman yhteisön tapoihin, sillä tapa on siveellisyyden perusta ja siveellisyyden kehittymisen tuli lähteä oman kulttuurin perinteiden mukaisten käsitysten omaksumisesta. (Mt., 72–73, 81–82; ks. myös Pulkkinen & Sorainen 2011.)

Kokon (2006, 65, 67) mukaan osa suomalaisista urheiluseuroista perustettiin aikanaan terveyden ja raittiuden lähtökohdista, jolloin liikuntaa ja urheilua harrastettiin muun muassa työväenyhdistysten ja raittiusseurojen alaosastoissa. Liikunta oli väline, jonka kautta toteutettiin muita ideologisia asioita. Suuressa osassa suomalaisia urheiluseuroja terveet elämäntavat ovat edelleen yhtenä seuran toimintaa ohjaavista arvoista. Myös Nivalan (2006) mukaan erilaisten kansalais- ja nuorisjärjestöjen ohjelmissa on historiallisesti ollut kansalaisuuskasvatuksellisia tavoitteita. Kansalaisen valmiuksien ja erityisten kansalaishyveiden nähtiin harjaantuvan parhaiten kansalaistoiminnassa, kuten järjestöissä ja harrastustoiminnassa. (Mt., 61–62; myös Vasara 1997.)

Tutkimuksessani haastatellut vanhemmat määrittivät itse, mitä yhteiskuntaluokka heidän mielestään tarkoittaa ja mihin luokkaan he katsovat kuuluvansa. Luokkia nimettiin työväenluokasta ylempään keskiluokkaan, mutta suurin osa vanhemmista katsoi kuuluvansa keskiluokkaan (ks. tarkemmin Berg & Peltola tulossa). **Mäkisen** ja työryhmän tutkimuksessa (2010) aikuisten liikuntaharrastusten puute on yleisempää työväenluokan kuin

keskiluokan keskuudessa. **Kahman** (2010) mukaan aikuisten liikunta ei ole Suomessa tällä tavalla luokkaistunutta vain urheilemisen määrän vaan myös eri urheilulajien osalta. Aiemman, koululiikunnan kontekstiin liittyvän analyysini perusteella fyysisen pääoman hankkiminen koulun ulkopuolisista liikuntaharrastuksista edellyttää ajallista panostamista sekä usein myös vanhempien taloudellista pääomaa (Berg 2008).

Hoikkala (1993, 95) totesi jo parikymmentä vuotta sitten, että vanhemmat näkevät harrastuksen paitsi kunnollisuuden turvana ja takuuna myös vanhempien kunnollisuuden mittana: hyvä vanhempi ohjaa lapsensa harrastuksiin ja pystyy maksamaan ne.

Vapaa-aikaan ja sosiaaliseen taustaan liittyvissä tutkimuksissa on pantu merkille, että etenkin keskiluokkaiset vanhemmat haluavat tarjota lapsilleen organisoituja vapaa-ajan harrastuksia. Perheen tulot vaikuttavat siihen, onko lapsella pääsyä harrastuksiin. (Lareau 2003; Puronaho 2006; Sletten 2010; White & Gager 2007.) Liikuntaa on pidetty hyvänä harrastuksena, koska – kuten edellä on käynyt ilmi – urheilulla nähdään olevan sekä kasvatuksellisia funktioita että kytköksiä moraalisiin (esim. Meinander 2005; Jones & McNamee 2000). Liikunnan kautta vanhemmat odottavat lastensa omaksuvan myös terveellisen elämäntavan ja oppivan sosiaalisia taitoja.

Rautavan ja kumppaneiden (2003) mukaan vanhempien oma liikunnallinen aktiivisuus korreloi positiivisesti lapsen liikunta-aktiivisuuden kanssa ja vanhempien koulutustaso on yhteydessä seuratoimintaan, muttei omaehtoiseen liikkumiseen. ”Kodin kulttuuripääoma”, etenkin äidin korkeampi koulutustaso, ennustaa nuoren säännöllistä ja aktiivista seuratoimintaan osallistumista (Koski 2008). Myös vapaaehtoistoiminnalle on ominaista ”tietty keskiluokkainen ilme”. Yhteistä vapaaehtoistoimijoille, jotka usein ovat vanhempia, on ahkeruuden, yhteis-

kunnallisen toiminnan, arvostetun aseman ja itsensä kehittämisen arvostaminen sekä kriittinen suhtautuminen laiskuuteen ja periaatteettomuuteen. (Mt, 302–303.) Tämä käy yksiin sen kanssa, että lapsiurheilijalta odotetaan rationaalisuutta, kurinalaisuutta sekä tunteiden pidättämistä (Silvennoinen 2001; Tiihonen 2002, 137; Meinander 2005).

Kunnan kansalaisuus on myös terveyskansalaisuutta. Puuronen (2006b, 7) käsitteellistää terveystietoisuuden käsitteen avulla identiteetti- ja elämänpolitiikan kulmakiveksi muotoutunutta voimakasta henkilökohtaista panostusta omaan ruumiiseen ja terveyteen. Puurosen mukaan oma terveys mielletään tällä hetkellä tietoisena terveys- ja elämäntapatarkkailuna, ”jokapäiväistä elämää velvoittavana terveysasenteena”. Hän toteaa (2006b, 8), että nykyaikana yhteiskuntakelpoisuus on lunastettava jatkuvalla menestymisellä ja suorittamisella, ei vain urheilun vaan yhteiskunnan kaikilla eri areenoilla. Terveys vaikuttaa yhtenä sosiaalisen kontrollin muotona soluttautuneen jäsentämään nykyistä elämänmenoa lähes sen jokaiselle sektorille. (Puuronen 2006b, 9–12; ks. myös Kokkonen 2012).

Jalkapalloharrastuksen etnografiaa

Artikkelin aineisto muodostuu lasten ja nuorten jalkapalloharrastuksen parissa tehdystä etnografiasta Itä-Helsingissä. Tässä artikkelissa fokuksessa ovat vanhempien ja valmentajien (n=26, 15 naista ja 11 miestä) haastattelut sekä havainnoinnit kahdessa eri seurassa, joita voidaan kuvailla kaupunginosaseuroiksi; kyse ei ole ”huippuseurojen huippujoukkueista” vaan hyvin tavallisista joukkueista. Tein kolme kuukautta etnografista havainnointia kahden eri seuran joukkueessa: 2010–2011 tällä 12–13-vuotiaiden poikien joukkueessa

ja vuonna 2011 kevästä alkukesään 7–9-vuotiaiden tyttöjen joukkueessa. Havainnoin harjoituksia, pelejä, turnauksia ja joukkueen kokouksia sekä haastattelin pelaajia, heidän vanhempiaan ja valmennukseen osallistuneita. Samalta alueelta olen myös haastatellut erästä toista lajia harrastavaa tyttöä ja hänen huoltajiansa sekä jalkapalloa harrastavien nuorten isää muualta Helsingistä.⁴

Liikunnan lisäksi haastatteluissa kysyttiin asuinpaikasta, perheen vapaa-ajan vietosta, vanhemmuudesta, kasvatuksesta, koulusta, yhteiskunnasta, taloudesta ja tulevaisuudesta. Haastattelut tehtiin pääasiallisesti tutkittavien kotona, osa harrastuspaikan läheisyydessä tai kahvilassa. Haastatteluun ovat valikoituneet ne vanhemmat, jotka vastasivat joukkueenjohtajien vanhemmille välittämään suomenkieliseen sähköpostiini sekä vanhempia, joita tapasin harjoituksissa ja otteluissa. Haastatteluissa pääosin molemmat vanhemmat ovat suomalaisia, muutamissa toinen vanhemmista on kotoisin muusta maasta. Joukkueissa oli vain muutama pelaaja, joiden molemmat vanhemmat olivat maahanmuuttajataustaisia.

Etnografinen tutkimusote antaa minulle mahdollisuuden päästä käsiksi elettyihin arjen käytäntöihin ja tuo tutkijalle ”pelin tuntua”, toisin sanoen omassa ruumiissa koettua tietoa liikuntaharrastusten arjesta ja käytännöistä (Berg 2010b). Lähestyn haastattelu- ja havainnointiaineistoa diskursiivimateriaalisesta näkökulmasta: aineistoa ei käsitellä ainoastaan diskursseina tai narratiiveina, vaan sen oletetaan liittyvän myös materiaaliin reunaehtoihin (Gordon 2008; Tolonen & Palmu 2007, Berg 2008).

Kunnan kansalaisuus ei ole termi, jota olisin tutkijana itse käyttänyt haastatteluissa, vaan sitä käyttivät haastateltavat. Analyysi aloitettiin aineistolähtöisesti paikantamalla vanhempien ja valmentajien haastatteluista kaikki ne kohdat, joissa viitattiin suoraan sanaan ”kunto”, ”kunnollisuus” tai ”kun-

nia”. ”Kunnia”-sanaa tarkastelen siksi, että se viittaa Skeggsin (1997; 2004a) käyttämään termiin kunniallisuus (respectability), joka liittyy siveellisyteen ja sitä kautta kunnan/kunnollisuuden merkityksiin. Sanat esiintyvät haastatteluissa tavallisesti kasvatuksen ja vanhemmuuden sekä omien tai urheiluseurojen välittämien arvojen yhteydessä.

Tämän vaiheen jälkeen luokittelin koko aineiston teemoittain. Analyysiin otettiin mukaan myös kaksi aiemmin mainittua muuta vanhempien haastattelua. Käytin niitä vertailuaineistona peilaamaan, puhutaanko niissä samoista asioista kuin muussa aineistossa, jossa samaa lajia harrastavien lasten vanhemmat tuntevat pääosin toisensa ja asuvat keskenään samalla alueella. Analyysi osoitti, että näissä haastatteluissa kunnollisuudesta puhuttiin samalla tavalla kuin muussakin aineistossa. Havainnointiaineiston analyysissä keskityin tarkastelemaan erityisesti sitä, millaisia arvoja ja kasvatuksellisia asioita harrastukseen liitettiin ja millaiseen toimintaan harjoituksissa puututtiin.

Ensimmäinen keskeinen havainto on se, että puhuttaessa kunnan kansalaisuudesta ei aineistossa kerrottu suoraan, mitä se pitää sisällään. Sen oletettiin olevan jotain kaikkien yleisesti tiedossa olevaa ja haastattelijan ja haastateltavan jakavan käsityksen sen sisällöstä.

Haastatteluteemoista kunnollisuus määrittyi kodin ja urheilun arvojen, kasvatuksen, sopivina pidettyjen kavereiden ja harrastusten kautta. Kunnan kansalaisuuden tuottamisen osatekijöiksi nousivat aineiston perusteella kunnollinen harrastus, kunnollinen vanhemmuus ja kunnolliset kaverit.

Kunnollinen harrastus

Artikkelin alussa toisen jalkapalloseuran juniorivalmennuspäällikkö, jolla oli kokemusta

eri seuroista yli 15 vuoden ajalta, pohti ”kunnan kansalaiseksi” kasvattamista urheilun ja liikuntaharrastusten arvojen yhteydessä. Hän jatkoi erittelemällä harrastuksen arvona ”kaikki mitä nyt koulussakin, kaikki terveystiedot ja kaikki suvaitsevuuudet” viitaten terveystiedon kautta ilmeisimmin terveellisiin elämäntapoihin. Jalkapallon varsinaisten lajitaitojen ja liikunnallisten taitojen lisäksi arvoihin kuuluvat ”sosiaalisuus, ryhmässä toiminen” ja ”harjoittelemaan harjoitteleminen”.

Harjoittelemaan harjoitteleminen kuvaa mielestäni hyvin sitä, kuinka urheiluseura on paikka, jossa pikkuhiljaa iän myötä harjoituksen määrä lisääntyy ja seurassa vietetyn ajan määrä kasvaa. Tämän seurauksena valmentajien on entistä helpompaa vaikuttaa harrastajien kasvatukseen. Haastateltava toteaa:

[...] aika vähän luentoja pidetään ja ehittää keskustelemaan ja välittämään tietoa, mut mitä vanhemmaksi ne tulee, mitä enemmän niitten kaa ollaan ja on leirejä ja pitää keskustella ja oppii vähän tuntemaan niitä, ehkä se tulee sitten, et niin kauan kun ne harjoittelee 50 minuuttia viikossa, niin se on aika vaikeeta.

Tiettyyn sosiaaliseen järjestykseen opettaminen on osa kunnan kansalaisuutta, johon kasvatetaan pikkuhiljaa intensiteettiä nostamalla. Nähdäkseni taustalla on oletus siitä, että kuilu ideaalitoiminnan ja todellisen toiminnan välillä pienenee; opetettu sisäistetään osaksi itseä (ks. myös Koski 2008). Tätä heijastelee myös myöhemmin tekstissä esiin tuleva ajatus ei-toivottavista kavereista harrastukset lopettaneina käytöstavattomina hengailijoina – kunnottomina.

Kosken (2008, 311) mukaan nuorille urheiluseuran harjoituksissa painottuvat fyysisen tekemisen ja lajitaitojen lisäksi toisten ja sääntöjen kunnioittaminen, vastuuntunto, kurinalaisuus, omatoimisuus ja itseluottamus. Haastattelemani vanhemmat näkivät urheilun ja liikunnan arvoina itsetunnon ja

-luottamuksen, itsetuntemuksen, parhaansa yrittämisen ja muiden kunnioittamisen. Tähän kunnioitukseen liittyi muiden ihmisten ja joukkueen kanssa toimeen tuleminen ja valmentajan kuunteleminen sekä vanhempien ja myös joukkuekavereiden kunnioitus.

Toisen joukkueen apuvalmennukseen osallistuneet isät toivat esiin ”erilaisuuden kunnioittamisen”, ”perusarvot”, toisista välittämisen ja tukemisen, ryhmässä toimimisen ja terveelliset elämäntavat. Terveellisiin elämäntapoihin viitaten nähtiin, etteivät perheiden arvot aina ole samoja:

Isä 2: [...] ne terveelliset elämäntavat, ne arvot kuuluu mun mielestä liikuntaan ja urheiluun, ne ei välttämättä toteudu tällasessa ryhmässä, koska me ei voida... kaikkien perheiden... tapoihin vaikuttaa, vaikka urheiluun itsessään liittyis, mutta jos ei kaikkien muitten perheiden arvoihin tää liity, niin, mut siihen liittyy hyvät terveelliset elämäntavat [Isä 1: Kyllä], en mäkään oo täydellinen siinä [nauraa]

Isä 3: Joo, minusta futiksessa [oman pojan nimi] oppii, että voi saavuttaa jotain ihmisten kanssa, jotka eivät ole... niin läheisiä ystäviä, niin se saavuttaminen, voittaminen ja se tunne, että se on yks tärkeä osa.

Edellä olevassa puheessa urheiluseurojen roolista kasvattajina korostuu ajatus siitä, että tiettyjen asioiden pitäisi tulla kotoa, mutta näin ei aina ole, ja kasvatuksellinen rooli korostuu tällaisten harrastajien kohdalla. Suoraan ei kuitenkaan tuoda esiin sitä, keistä on kyse, mutta välillisesti asia tulee puhutuksi sitä kautta, että kaikissa perheissä ei ole samoja arvoja, eikä näin ollen myöskään samanlaista kasvatusta. Näissä tapauksissa ”kunnossa” eivät ole tavat, eikä tiettyjä arvoja ”kunnioiteta”, jolloin puutteellisena näyttäytyvät helposti myös ”toisten” perheiden vanhemmuuden resurssit (ks. Berg & Peltola tulossa).

Toisaalta kaikkea erilaisuutta ei opeteta kunnioittamaan. Toisin sanoen kaikki erilaisuus ei ole yhtä hyväksyttävää. Tämä tuodaan alla esiin kunnioituksen opettamisena, miten

saa ja miten ei saa sanoa, ja käytöstapoina, joihin esimerkiksi turnausmatkoilla ”joudutaan vaikuttamaan”. Yksi isistä totesi myös, että valmentajan rooli voi olla myös isän rooli, jolloin se nähdäkseni väkisininkin pitää sisälleen kasvattamistakin. Samalla ”puutteellisen isäsuhteen” kautta rakentuu kuva joko emotionaalisesti tai fyysisesti puutteellisesta vanhemmuudesta. Jälkimmäisessä tulkintatavassa rakentuu kuva yksinhuoltajaäidistä:

Isä 1: [...] kaikkihan lähtee kotoa, et kyl heillä on se suurempi rooli siellä, pitää olla ja pitäis olla, mut kyl mun mielestä me ollaan ajettu se meidän mielestä semmosta oikeeta juttuu sinne, ja edelliset valmentajat myös, niinkun ruokavaliosta ja siis tämmöisistä niin ajanu sitä sisään ja kunnioittamista, siis edelliset valmentajat, me, näit perusarvoja [...]

Isä 2: Kyllä siis, mä sanoisin kans, et me pystytään vaikuttamaan heihin paljon, ja joidenkin osalta jopa joudutaan vaikuttamaan, just niinkun näitten, joilla ehkä ei oo se peruskasvatus ihan kohdillaan kotoota, me joudutaan ehkä opettaa heille, että miten saa sanoa ja miten ei saa sanoa,

Isä 1: Nii, sen huomaa tuolla matkoilla [Isä 2: Nii], reissun päällä ja muuta,

Isä 2: Kyllä, ja miten käyttäydytään, otetaan hatut pois sisällä sun muuta, kaikkii tällasii perusjuttuja, me joudutaan vaikuttaa siitä, toki myöskin. [...] Mutta mites sen sanois, tiettyjen osaltahan niinkun joudutaan, ja tiettyjen osalta ei [Isä 1: Joo] niin paljon. Merkitys on suuri siinä mielessä, et ollaan niin paljon niitten kanssa, ja sitten mä tiedän myöskin sen isäroolin, mikä joillekin pojillehan, ehkä niil ei oo minkäänäköstä suhdetta esimerkiksi isäänsä, jolloin tällanen miehen rooli ehkä tulee jollain tavalla esille, mutta ehkä tässä ryhmässä ei nyt sillä tavalla, mutta yleensäkin, yleensä kyllä valmentaja voi olla suurempi isähahmo kun [Isä 1: Kyllä joo, kyllä joo] oma isä, ei meillä välttämättä kellään, mutta...

Myös muissa, etenkin poikien vanhempien haastatteluissa, todettiin, että valmentajilla ja urheiluseuroilla on suuri rooli kasvattajina, koska kasvatusta ”ei välttämättä tuu perheen sisältä”. Valmentajalla pitäisi olla myös koulutus tai hänen pitäisi olla ”hyvä” lasten ja nuorten kanssa näitä tukevalla tavalla. Tästä

ajatellaan syntyvän molemminpuolinen kunnioitus; harrastaja kunnioittaa valmentajaa, joka puolestaan kunnioittaa harrastajaa. Valmentajan pitää olla ”tietynlainen ihminen”.

Kasvattajat tasapainoilevat aineistossa niin urheilumaailmaan sisäänrakennetun kilpailun kuin myös nyky-yhteiskunnan kilpailullisuuden ja tasa-arvon akselilla, jota voidaan tarkastella toisten kunnioittamisen ja kunnianhimon välisenä suhteena.

Eräs äideistä pohti urheilu- ja liikuntaharrastusten arvoja, joiden pohjalta parhaimmillaan ”luodaan hyvä yhteishenki ja yhdessä tekeminen”. Tämän kääntöpuolena hän näkee kilpaurheilun vastakkainasettelun ja arvojärjestykseen asettamisen, mikä hänen mielestään kasvattaa häviöiden kestämiseen. Yhdessä tekeminen opettaa joukossa toimimista ja yhteisten sääntöjen kunnioittamista yhteiskuntaa varten:

Äiti 5: [...]mut et sit sen ryhmän sisälläkin tulee sitä semmosta hierarkiaa ja sellast, tavallaan se on moninainen juttu, mut periaattees joo, siis tähän on tosi kivaa, tämmönen yhdessä tekeminen ja, et se opettaa semmosta joukossa toimimista ja niitten yhteisten sääntöjen kunnioittamista, niitä kuitenkin täs yhteiskunnas tarvitaan, et siinä mieles niinku kyllä, et tietyst vaan sit se, että kaikki lapset jollain tavall sais tuntee sitä onnistumista, se on kauheen tärke, koska sit siin helposti käy niin, että, jotkut lapset saa huomiota enemmän. Ku must tuntuu esimerkiks, että ku nyt on ollu pelejä, niin, no meijän [tytär], se on ollu kauheen onnekas, et se saa joka kerta aina ne vihreet kortit, must tuntuu, tai melkein ja sit joku muu. Mut että nytki ku oli noi turnaukset, totta kai mä oon ilonen sen puolesta, mut et tavallaan mä aattelin, sit on semmosii lapsii, jotka ei koskaan saa sit vihreet korttii [...] Tavallaan se on kiva idea, mut et tavallaan siin tulee heti se, vaik siin sanotaan et se on se tsemppari-kortti, mut kuitenkin, koska kylhän varmaan jokainen lapsi tavallaan omassa mielessään kokee yrittäneensä, et vaan sit se, et mä vaan ite jotenkii uskon, et joidenkin persoona vaan tulee paremmin esiin siel kentällä kun, et se yrittäminen on jotenkii et semmost niinku [hymähtäen], niin ulospäin suuntautunutta, mut sinänsä toki, kauheen kivahan se on ite äitinä nähä, et miten toinen tykkää ja kylhän se tosi kovasti

tsemppaakin, et ei siin sit, mut aattelee vaan et se ois kiva jos niit jaettais sit kaikille [hymähtäen], jos jokainen sais joskus että, vielä ku on näin pienistä nyt kysymys, et ollaan niinku täs vaiheessa, et ei olla viel missään, kilpailla missään niinku liigoissa [hymähtäen] sentään, että.

Tulkitsen äidin puheesta huolta siitä, missä ”vaiheessa” on oikea hetki opettaa kokemusten kautta lapsille se puoli, ettei maailma ehkä olekaan oikeudenmukainen paikka: pärjääkö yhteiskunnassa lopulta yhteishengellä vai kynnärpäätaktiikalla – eli kunnioittamalla toisia vai olemalla kunnianhimoinen? Äiti pohti, tulisiko hänen kasvattaa lapsensa ”kilpailullisemmiksi”, jotta nämä ”pärjäisivät maailmassa, eivätkä jäisi jalkoihin”. Toinen äiti liittää kilpailun myös tämänhetkisiin työelämän arvoihin. Alla oleva esimerkki avaa ”halutun työntekijän” avulla oikeanlaista habitusta ja sitä, mistä sisäisen järjestyksen markkinoissa on kyse:

Äiti 3: [...] monesti et se, miten toimitaan urheiluelämässä, niin se heijastuu mun mielest nykyseen työelämään ja niihin arvoihin, joilla siellä tehdään. Mä luin nytten Taloussanomista, että haluttu työntekijä, sil on kunto kun maratoonarilla ja se näyttää hyvältä ja se ei oo yhtään pyylevä, koska se pyylevyys kertois, et on jotenkii laiska ja jotain tällast näin. Mä aattelin et Adolf Hitler olis niin tyytyväinen kaikest tästä mitä me täällä huuhoteetaan, koska eiks se ollu vähä sitä, mitä se ajo, nii me nyt tehdään sitä täällä. Ja sitten vielä suretaan jossain terapiassa, että nytten kun mä oon vähä liian lihava ja mä en kelpaa tonne työelämään, kun mä oon vähä liian vanha, et tavallaan siit tuleekin jo se oma ajattelutapa, se Hitlerin niinku... tapa, et mä pidän sitä sairaana. Ja sitten toi doping on siis, että mun mielestä liikuntaan ja urheiluun ei voi missään vaihees kuuluu minkäänlainen doping, jotain on todella pahasti vialla siin arvomaailmassa, jos se on se, johon turvaudutaan, jos ei ne suoritukset enää riitä, että jos ihmiset siellä dopingin voimalla saa niitä huippusuorituksia. Ja sit se, että ihmiset tuol huipputasolla ei jää niist välttämättä kiinni ja koko ajan keksitään uusi doping-aineita, niin mun mielest se on helvetin huono malliesimerkki nuorisolle ja se on kuitenkin siis niin, että aikuiset jatkuvasti omalla toiminnallaan antaa mallia nuo-

risolle, näin me täällä tehdään. Et se on ihan turha sanoa sit, että tälleen ei saa tehdä jos jotkut tekee. Ja nyt oli justiin nää hiihtotyypit taas tuolla jossain vatvomassa niitä niitten, mitä lie verensiirtoja ja muita. Et jos ottaa ihan järjen päähän, niin kuka halua mennä verensiirtoon. Siis ehän mä nyten niinku, et mä saan maalattuu parempii tauluja, nii mihkään verensiirtoon lähtis tai rupeis käyttää jotain, et mul ois joku valmentaja, joka niinku lykkäis mulle pussista dopingia tai että ulkonäköasioiden takia mä menisin leikkauspöydälle [...] Et ne arvot on pielessä, ja ne saattaa helposti olla sellasia, jotka nuoren mielessä pyörii siinä, kun se tekee sitä urheilua, että täytyy olla parempi ja täytyy olla paras ja ainoo mikä on arvokasta, nii on se paras ja näin, että ihmiset naksattaa, niinku tytöt samaten kokee huonommuutta omast ulkonäöstään.

Edellä äiti pohtii kilpailuun liittyvää moraalista tai eettistä dilemmaa ja erilaisten vippaskonstien (doping, kauneuskirurgia) käyttöä kriittisesti. Tällöin eräs keskeinen vanhempien aineistossa esiintuoma ”perusarvo”, rehellisyys, asettuu vaakalaudalle. Tyttöjoukkueen nuori naisvalmentaja ratkaisee seuraavasti toisten kunnioittamisen ja kunnianhimon välistä ristiriitaa kysytyäni, millaiseksi aikuiseksi hän toivoo valmennettaviensa kasvavan:

Tyttöjen valmentaja: No toi vois olla, et tulis just harrastuksesta sitä, et niinku yhdessäoloo ja niinku toisten kunnioittamista ja sit kuitenkin vähä semmost kunnianhimoa, et ei niinku ihan vähään tyydy. Niin se ois tosi kiva tietää jossain vaihees, et toteutu vanhempana ja sit ehkä just et vähän pitäis kiinni sit siitä. Et sit fudikses tulee just sillai, et omaa tahtoo alkaa näkyä jossain vaihees aika hyvin ja tulee, tai tietää mitä halua. Nii et just semmosta, et kyl vaikka et kaikille ihan niinku sitä mitä halua, nii sit saa, et just ehkä viel se, et oppii et pitää, tekee töitä sen eteen, mitä halua. Et just fudis on siit hyvä just et pitää oikeesti, et jos ei oo valmis tekee töitä, niin sit se näky, tai ne erottuu kyl siitä. Et ehkä just se, et ei tota kaikki ei tuu ilmaseks ja tälleen näin, et se ois tosi hyvä et oppis.

Valmentaja pitää tärkeänä sitä, että jalkapallosta opittaisiin, ettei mikään tule ilmaiseksi. Tulkitsen kunnianhimon viittaavan tässä pe-

riksi antamattomuuteen ja sitkeyteen. Vaikka valmentaja puhuukin jalkapallosta, tulkitsen hänen myös toivovan tyttöjen laajemmin kasvavan aikuisiksi, joiden kohdalla sosiaalisuus, toisten arvostaminen ja oma kunnianhimo eivät sulje toisiaan pois naisen elämässä – kyse on tasapainottelusta näiden välillä.

Kunnollisuus liittyi vanhempien haastatteluissa myös valmentajiin. Valmentajien ajateltiin olevan ”esikuvia”, joilla on ”tiukat säännöt” siitä, miten käyttäydytään, päihitteettömyys mukaan lukien. Valmentajalla on myös suuri rooli ”pitää homma kunnossa”. Tällöin kunto yhdistyy järjestyksessä pitämiseen (vrt. kunto-sanan alkuperä artikkelin alussa). Valmentajan tulee olla ”innostunut”, ”suora”, ”tasapuolinen”, ”avoin”, esimerkkinen ja samalla auktoriteetti. Valmentaja rinnastuu hyvään kasvattajaan: sen lisäksi, että hänellä on tietoa ja laajiosaamista, hänellä on oltava myös taitoa olla lasten ja nuorten kanssa. Lareaun (2003) mukaan keskiluokkaisille vanhemmille kodin ja instituutioiden rajat ovat liukuvia siten, että he esimerkiksi puuttuvat urheiluvalmentajan toimintaan. Tämä näkyi myös omassa aineistossani.

Kummassakin seuratussa joukkueessa oli ollut erilaisia valmentajia ja molemmissa joukkueissa oli ulkopuolinen valmentaja, jolla ei ollut omaa lasta joukkueessa. Apuvalmentajat ja joukkueen toimihenkilöt olivat molemmissa joukkueissa pelaajien vanhempia. Poikien joukkueessa erimielisyyttä vanhempien ja tuolloisen valmentajan välillä vaikutti aiheuttavan lähinnä valmennustapa sekä se, että valmentajan nähtiin poikkeavan joukkueen säännöistä. Osa vanhemmista näki joukkueen selkeämmin ”kilpajoukkueena” ja toivoi sensuuntaista valmennusta. Valmennuspäällikkö taas näki, että joukkueelle riittäisi ”tekemisen meininki”, etenkin siksi, että pelaajilla oli erilaisia motiiveja harrastukselleen. Valmentaja ja vanhemmat tulivat siihen tulokseen, ettei yhteistyö onnistu ja valmentaja vaihtui.

Tulkitsen, että vanhemmat olisivat toivoneet poikien joukkueeseen samankaltaista valmentajaa kuin tyttöjen joukkueessa oli aiemmin ollut.

Tyttöjen joukkueessa oli ollut ulkopuolinen, palkattu miesvalmentaja, jonka vanhemmat olivat kertomustensa mukaan ”äänestäneet pois”. Haastatteluissa vanhemmat toivat esiin sen, että kyseinen valmentaja oli erittäin hyvä ”tekninen” valmentaja, mutta hänen arvomaailmansa vaikutti olevan erilainen kuin tyttöjen vanhempien. Valmentajalle hyvin peleissä menestyminen ja kehittyminen oli tärkeää ja vanhemmat kokivat, että hänen tapansa kohdella tyttöjä ei ollut oikeudenmukainen ja hänen kielenkäyttönsä oli koettu ”ronskiksi”, ajoittain myös ”halventavaksi”. Pääosin tyttöjen kerrottiin tulleen valmentajan kanssa hyvin toimeen ja pitäneen hänestä, törmäyskurssille ajautuivat enemmänkin valmentaja ja vanhemmat. Valmentajan vaihtoon johtaneet näkemykset välittyivät myös **Honkosen** ja **Suorannan** (1999, 10–14) kuvaamissa joukkueurheilun junioritoiminnan puhutavoissa. Etenkin tehovalmennus- ja sosialisatiopuhe menevät ristiin vanhempien ja valmentajien välillä: kasvatetaanko huippujoukkueisiin huippuja vai kunnan kansalaisia, jotka sisäistävät harrastuksen, kodin ja koulun avulla yhteiskunnan arvojen ja normien mukaiset käytöstavat.

Sekä tyttöjen että poikien joukkueessa molemmilta odotettiin ”sitoutumista”. Sitoutuminen edellyttää treeneissä ja peleissä käymistä paitsi säännöllisesti myös usein. Sitoutumisen osoitukseksi ei riittänyt pelkkä läsnäolo, vaan se tarkoitti myös asianmukaista varustusta ja tottelemista ilman pelleilyä sekä sääntöjen noudattamista. Tytöille vaikutti myös nuoremman ikänsä puolesta olevan sallitumpaa kyllästyä kesken treenien ja alkaa tehdä kentän tai salin reunalla jotain muuta. Poikien joukkueen osalta havainnollistui myös maskuliinisuuteen soisaalistaminen,

jossa tiettyjen tunteiden näyttämistä säädel-
lään: ei saa leikkiä, riehua, sanoa vastaan valmentajalle tai jäädä loukkaantuneena kentälle makaamaan (ellei käy tosi huonosti). Empatiasta tai muiden huomioon ottamisesta näkyi vähemmän selkeitä merkkejä – kilpailusta ja innokkuudesta kylläkin. Treeneissä naurettiin, mutta ei itketty.

Molemmissa joukkueissa laadittiin joukkueen yhteiset säännöt nuoria itseään osallistaen. Havaintojen perusteella tulkitsen, että nuoret osasivat antaa ”oikeat” vastaukset eli ne, joita aikuiset heiltä odottivat – ei saa kiusata, pitää sitoutua ja omata terveelliset elämäntavat. Vaikutti kuitenkin siltä, että tästä on vielä matkaa näiden sääntöjen sisäistämiseen osaksi omaa toimintaa ja sisäisen järjestyksen markkinoiniin.

Kunnolliset vanhemmat

Metso (2004) käsittelee tutkimuksessaan kunnan kansalaisuutta kasvatustavoitteena, jossa vanhempien ja opettajien yhteinen tehtävä on lasten ja nuorten kasvattaminen ja valmistaminen aikuisuuteen. Metso (mt, 181) toteaa, että harrastuksista on tullut koulun ja kodin rinnalle merkittäviä nuorten ”kasvat-
taji” ja ”opettaji”.

Eräs haastattelemistani äideistä kertoo poikansa harrastuksen lopettamisesta pienempänä eräessä toisessa jalkapalloseurassa. Tässä tulee selkeästi esiin äidin arvojen ja joukkueen arvojen välinen ristiriita, joka liittyy kunnianhimoon.

Äiti 3: Joo, ja sitten ne on kuitenkin vast 8-vuotiait, niitten joukkueenjohtaja muuttu hirveen kunniahimoseks ja siihen tuli valmentaja, joka vaati niiltä, et pitää 30 pomppuu pitää ilmassa sitä palloa ja kaikkee tällasta. Et jos se vaatimustaso ylittää sen taitotason, niin silloinhan siit tulee äkkii ahdistavaa, et se ei kulje ainakaan sen niinkun flow tän tiedon mukaan, jossa sen haasteen pitää pikkuhiljaa koho-

ta, et se tota tuntuu mukavalta, ja sitä haastetta on sopivasti. Et se semmonen, ylipäänsä harrastuksiin liian vakavasti suhtautuminen, niin ei oo välttämätöntä mun mielestä ihan kauheen järkevää, kun sitten taas mä luin justiin kiinalaisäideistä, jotka niinku pistää soittaa vaik kolme tuntia, et ne halua niistä huippuosajia ja ne tekee niistä lapsistaan niit huippuosajia, ja joku amerikkalainen oli vastannu sit siihen, jossain New York Timesissa tai jossain, että hän haluais nähä, et miten se kiinalaislapsi pärjää, ku se lähtee yökylään kavereitten kanssa ja joutuu siihen sosiaaliseen tilanteeseen, et kuinka se selviää sit siitä. Niin et jotenkii se, et ihminen on arvokas ihan vaikka se ei tekis mitään, et ihmisil on myös kehitysvammasia lapsia ja pyörätuolis olevia, tai jollain tämmösillä jutulla varustettuja, jotka ei pysty tommosiin saavutuksiin, et mun mielest ne lapset on niille rakkaita ja tärkeitä. Et se ois se pointti ja se, että pystyis rakastaa ja tykkää siitä, mitä tekee ja olla innostunu siitä, eik se, et siin on vaan se tavoitteellisuus ja suorittaminen ja kunnianhimo.

Äiti ei arvosta myöskään kasvatuksessa yleistynyttä tapaa, jolla jotkut vanhemmat pyrkivät tekemään lapsistaan huippuosajia, toisin sanoen kasvattamaan heidän kulttuurisen pääomansa muotoja tulevaisuutta varten vanhempien oman kunnianhimon välikappaleina (ks. myös Metso 2004, 183; Honkonen & Suoranta 1999). Äiti siis ottaa etäisyyttä kunnianhimoisesta vanhemmasta, joka ei näyttäydy hänelle kunnollisena vanhempana.

Vanhemmat saattavat nähdä, että harrastus tekee lapsesta paremman kansalaisen, paremman aviopuolison ja vanhemman, paremman oppilaan sekä parantavan itsevarmuutta (Lareau 2003, 113). Urheilun nähdään opettavan kilpailullisuutta, johtajuutta, hyväksymään tappion, voiton ja joukkuepelaamista (mt.; myös Lamont 1992). Nämä ovat myös taitoja, joita liitetään tämän hetken työelämässä pärjäämiseen. Lapsen kehon ja terveyden voi Kokkosen (2012) mukaan katsoa edustavan vanhemmille kokonaisuudessaan eräänlaista projektia, koska näkökulma on vahvasti lapsen tulevaisuudessa: nykyhetkellä ja siihen

sisältyvillä käytännöillä on merkityksensä lapsen tulevan aikuisuuden kannalta.

Metson (2004) tutkimuksessa erityisesti korkeasti koulutetut vanhemmat puhuivat harrastuksista koulunkäynnin lisäresursseina tulevaisuutta varten. Näiden lisäresurssien kautta erottaudutaan Metson (mt., 183) mukaan muista ja ne ovat myös yksi erottautumisen keino myöhemmin koulutus- ja työmarkkinoilla. Omassa aineistossani varsin yleistä oli, että lapsilla oli ainakin yksi toinen organisoitu harrastus jalkapallon lisäksi, tavallisesti soitto- tai lauluharrastus tai toinen liikuntaharrastus. Jotkut keskiluokkaisiksi itsensä määritelleistä vanhemmista suhtautuivat toisaalta kriittisesti ”ohjelmoituun arkeen”, jolloin kunnioituksen kohteena oli lapsuus: lapsella on oikeus myös vain olla.

Isä 6: Tekeminen ja sellanen eläminen, Matti Nykästä lainaten, toisaalta myös ehkä sit sellanen tietynlainen niinkun lapsuuden kunnioittaminen, että on tietynlaista vapautta ja olemista.

Äiti 4: Ja mul on ehkä siinä taustalla silleen, että, koko lapsenkaan arki ei ois ihan ohjelmoitua on siinä, että toki on paljon aikuisiakin, joiden koko elämä on täysin ohjelmoitu, mut ois ihan hyvä oppia sellaseen, että kun nyt mul ei oo tekemistä, että mitä sä [Isä 6: Mm, täysin näin] sitten keksisit, et se ei oo niin semmossa, mitä mun pitää nyt seuraavaks tehdä.

Haastatteleman 13- ja 17-vuotiaiden jalkapalloa harrastavien tytön ja pojan isä puhui yleisesti vanhempien odotuksista lastensa harrastuksia kohtaan ja siitä, ovatko nämä ilmaiseet odotuksensa lapsilleen. Tässä yhteydessä hän puhui ”kunnolla satsaamisesta”. Vanhemmat saattoivat haluta, että lapsella on ”hyvät ja turvalliset harrastukset”, mutta jos harrastajalla olisikin edellytyksiä tulla ”huipuksi”, ollaan ristiriitatilanteessa, jossa vanhemmat eivät haastateltavan mielestä aina osaa tai halua tukea tätä ”kunnolla satsaamista”. Eli vanhemmilla ei ole joko ”kunnianhimoa” tai yksinkertaisesti sellaista liikuntakulttuuris-

ta pääomaa (tietoa lajista ja harrastamisesta yleensä, esimerkiksi omaa pelikokemusta jalkapallosta), että he voisivat tukea lasta. Toisaalta on myös kyse elämäntapaan panostamisesta, jossa vanhempi näkee jonkin muun asian tärkeämpänä kuin urheilun. Tähän saattaa liittyä sekä vanhemman että lapsen sukupuoli.

Isä 5: [...] meil on tyttöjä, jotka on varmaan ihan lahjakkait, mut mä tiedän et niitten äiti ei, jotenkin oikein tykkää kun ne tytöt on niin innoissaan. Et se näkyy, et se tulee niin epäsuorasti ja, isä on ihan tyytyväinen ja ilonen, että tytöt treenaa ja ne yleisurheilee myös ja tekee tätä ja ne harrastaa, yrittää harrastaa vähän muitakin juttuja ja nyt kun tää fudis. Tavallaan, et jos ne tytöt tos porukas halua pyörii ja olla, niin se vaatii tietynlaista sitoutumista ja siin ei oikein voi olla niinku puolittain. Ja sen mä huomaan, et se on vähä, se tekee tiukkaa niiden äitille, että kun mä tunnen aika hyvin sen, niin vuosien varrelta, ku se ei silleen oo just siit innostunu siit fudiksesta, ja sille on tarkeeta et lapsil on hyvät harrastukset ja turvalliset ja tytöt on kuitenkin aika hyviä ja tavallaan mahdollista kehityäkin vielä ja fyysisesti ja muuta [...] tavallaan niin, mä luulen et siel just ei kotoo tuu yhtään kipinää siihen, että satsatkaas tähän nyt sit kunnolla [...] Nää äidit nyt vaan mä huomaan, ja sit on sellasii vanhempia, jotka selvästi ei ne oo silleen aktiivisesti kiinnostuneita, et se on vaan, se on kiva, et on joku harrastus. Ei onneks oo näit päivähoitoon tuonti -tapauksia enää, et silleen ei voi ajatella et kaikki tajuu sen, et kaikkien pitää olla mukana, et ei voi ajatella, että joku vie ja tuo harjotuksiin ja hyvä. Et kyl kaikki jakaa sitä vastuuta keskenään, että kaikki ymmärtää, että tää tämmönen liikkinen pitää olla, että hyvä.

Vanhempien arvot olivat hyvin samanlaisia kuin heidän harrastukseen liittämänsä arvot. Usein puhuttiin ”perusarvoista” viitaten itsetuntoon, rehellisyyteen, rohkeuteen ja toisten huomioimiseen, sitoutumiseen itseltään huolehtimiseen ja hyväksymiseen sekä itsetuntemukseen ja itsenäisyyteen. Seuraava aineistonäyte kiteyttää kunnollisuuteen ja kunnioitukseen haastatteluissa liitettyjä asioita:

Isä 2: [...] ainakin sellanen, että ydinperhe on tärkeä, lähimmäisenrakkautta, kaikkee tällasta niinku perushyvä, sanoisin. Kunnioitetaan toisiamme, ja ei varasteta, ei kiroilla, vaikka sitäkin tapahtuu, siis, mutta sä kysyt mitä haluaisi [Isä 2: [nauraa]] [...] Just sellasta niinkun... perus-,

Isä 1: Niin, siis tasapaino, siis semmonen,

Isä 2: Sellanen hyvä, hyvä elämä niinkun [Isä 1: Niin], kaikinpuolin että. Ja haluan todellakin just sitä, että mitä tiedän, että kaikki vanhemmat ei tänä päivänä, ei välitä, nii haluan kuitenkin sellasta turvallisuudentunnetta luoda niinkun myöskin että, me ollaan olemassa, ja myöskin sitten vastaavasti että niiden pitää sitten myöskin niinkun kunnioittaa ja arvostaa [Isä 2: Kyllä] vanhempia, ja sisaruksiaan ja kavereitaan, valmentajiaan, ihmisiä joita tapaa, siihen se liittyy oikeestaan.

Isä 3: Joo, samat arvot, ja että he toimivat muiden ihmisten kanssa, osana societystä, eli yhteiskunnasta

Isä 2: Tehdä yhteiskuntakelpoisia lapsia [naurua]

Isä 1: Joo, [nauraa] just.

Isä 2: Ei mut siis, sitähan se on.

Isä 3: Joo.

Isä 1: Hyväksyy erilaisuudet ja siis [Isä 3: Joo] tämmöset, on se sitten väri tai muuten kasvot erilaiset, niin, siis tämmönen ihan,

Isä 3: Joo, siksi futis on myös tärkeää, koska tää on erityisesti [omalle pojalle] eri ympäristö, kun koulussa, koska siellä koulussa on special ympäristö, se ei oo oikea Suomi [hymähtää], mut [asuipaikkakunnan nimi] on Suomi, jos sä tiedät mitä mä tarkoitan.

Kunnioitus tulee mielletyksi käytöstapoihin (ei kiroilla eikä varasteta) ja ”hyvään elämään” sekä lähimmäisenrakkauteen. Tämän kunnioituksen oppiminen liitetään myös ”yhteiskuntakelpoisuuteen”. Yksi isistä näkee jalkapalloharrastuksen edustavan Suomea pienoiskoossa; se koostuu erilaisista ihmisistä, joita ei ehkä muuten tapaisi, mutta joita on ”suvaittava”.

Toisten kunnioittaminen on suvaitsevuutta ja arvostusta, jolloin erään haastattelun isän mukaan pitää hyväksyä se, ”että toiset tekee eri lailla”, heillä on ”erilaisia motiiveja”, ”erilaisia osaamisen tasoja” tai että he ovat ”parempia kuin sinä”. Tämä isä toi esiin toisten kunnioittamisen ja suvaitsevaisuuden yhteydessä myös sen, että vanhemmat ja val-

mentajat voisivat itse petrata siinä, etteivät he puhuisi ”pahaa” muista, varsinkaan lasten ja nuorten läsnä ollessa, olivat nämä sitten pelaajia tai heidän vanhempiaan.

Poikien jalkapallojoukkueen havainnoinnin perusteella kasvattaminen näyttää liittyvän lähinnä käytöstapojen opettamiseen, tunteiden säätelyyn ja siihen miten ryhmässä ja sääntöjen alla käyttäydytään. Lisäksi kasvattamiseen mielletään kuuluvan ”vanhemmuuteen” liittyviä asioita kuten oikeanlaisen varustuksen ohjeistaminen eri olosuhteissa sekä pelaajien välisten kiistojen sovittelu. Käytöstapojen opettamiseen kuului esimerkiksi vaatimus ottaa pipo pois päästä sisällä, kuunnella ja olla hiljaa. Turnausmatkalla, jolloin majoitauduimme hotellissa, eräs joukkueen toimihenkilöistä arveli minulle, etteivät kaikki pojat ole olleet perheidensä kanssa lomalla hotellissa eivätkä tiedä, kuinka siellä käyttäydytään. Lareaun (2003, 63) mukaan keskiluokkaisilla lapsilla on ollut mahdollisuus saada ”aikuiskokemuksia” esimerkiksi hotellissa asumisesta ja ravintolassa syömisestä toisin kuin niukemmissa olosuhteissa elävillä lapsilla. Tulkitsen, että joidenkin perheiden puutteelliseksi katsotut taloudelliset tai kulttuuriset resurssit määrittivät ajoittain myös puutteelliseksi vanhemmuudeksi, mihin harastuksessa katsottiin aiheelliseksi puuttua.

Tyttöjen joukkueen havainnoinnin perusteella valmentaja ja vanhemmat puuttuivat tyttöjen väliseen ulossulkemiseen ja ”klikkeihin” mahdollisen kiusaamisen ehkäisemiseksi. Muita kasvattamiseen liittyviä tilanteita olivat sellaiset hetket, joissa jotkut pelaajista tulivat treeneihin ”leikkimään” ja häiritsivät muiden tekemistä. Tytöt toivat esiin, että vanhemmat ”pakottavat” heidät treeneihin, vaikka he eivät itse haluaisi tai jaksaisi. Valmentaja puolestaan toivoi, että tytöt eivät tulisi treeneihin, jos heitä ei huvita treenata. Vanhemmat taas näkivät usein velvollisuutenaan ”patistaa” lapsensa harjoituksiin. Päinvastoin kuin poikien joukkuees-

sa, vanhempia oli harjoitusten aikana paikalla paljon, vaikkakin he pysyttelivät sivummalla ja juttelivat yleensä keskenään ja järjestelivät joukkueen asioita.

Samoin kuin Metson (2004, 172) tutkimuksessa haastattelemieni vanhempien puheessa kunnan kansalaisuus kokosi yhteen niitä arvoja, joita vanhemmat pitivät kasvatuksessa tärkeinä: rehellisyys, toisten huomioon ottaminen ja hyvä käytös. Tutkimuksessaan kasvattamisesta, vanhemmuudesta ja aikuisuudesta Hoikkala (1993) käsittelee harrastamisen moraalista latausta, jossa hyvä harrastus toimii ikään kuin kunnollisuuden takuuna. Ihanteellinen lapsi tai nuori on sopivalla tavalla itsenäinen ja aikuinen. Hoikkalan mukaan harrastukset liittyvät tällaisiin kasvatustavoitteisiin, koska niiden avulla lapsi tai nuori ei joudu hunningolle. (Mt, 92.)

Kunnolliset kaverit

Vanhempien tehtäväksi määrittyi siis lasten kasvattaminen kunnioittamaan vanhempia, käyttäytymään ”hyvin” ja rakastamaan lähimmäisiään. Näistä taidoista ajatellaan seuraavan ”yhteiskuntakelpoisuus”. Jos katsotaan, ettei koti pysty tähän, tehtävä näyttää siirtyvän urheiluseuroille. Kuten edellä on jo tullut esiin, osa haastatelluista katsoi, ettei kaikkien kotoa tule sitä tukea kasvatukseen mitä ”pitäisi”:

Isä 7: Kyllä sieltä oppii paljon liikunnan ja urheilunkin kautta, just nimenomaan toisen kunnioitus ja se kuunteleminen ja tietty järjestyks ja se tietty, ettei mennä ihan niinku karjalauma. Että kyllä sen pojat, aika moni, omaksuu tosi nopeestikin siellä ihan erilaista mitä, ei heillä oo. Heil on varmaan kotona ihan erilaista, mut kumminkin ne omaksuu tuolla aivan eri jutun, sen tietyn järjestyksen ja sen tietyn, vaikka niin pitää tottakai, edelleenkin pitää niitä muutamia huomauttaa ja käydä nykääse hihasta, et ”hei, kuuntele, älä hihhuloi ihan muuta, et nyt seuraa nyt tonnepäin”. Sen huomaa näistä kaverista, ketä jatkuvasti tekee semmosta esimerkiksi

treeneissäkin, sen huomaa ihan niistä mimmosta niil on himassa ja sen näkee vapaa-ajalla, kun niit kavereita tapaa vapaa-ajalla, näkee mitä ne touhuu, mitä ne tekee, niin se kertoo kaiken, mm.

Äiti 6: Ja sit mun mielestä ainakin omalla pojalla on se, et kun se on ainoa lapsi ja se periaatteessa saa mejän jakamattoman huomion, niin tuolla se joutuu nyt sit niinkun jakamaan kaiken, niin se opettaa myös sit sitä sosiaalisuutta [Isä 7: Mm], sosiaalisia taitoja [Isä 7: Kyllä] sun muita, että on niissä ehkä tullu paremmaks, että.

Lainauksessa tulee jälleen esiin se, että harrastuksessa edellytetty ”kuunteleminen ja järjestys” eivät päde kaikkien kotona. Tällaiset lapset ovat haastattelun isän mielestä helposti tunnistettavissa vapaa-ajan toiminnassa. Välikäsitteellisesti vaikuttaa siltä, että myös harrastuksessa voi olla ”ei-toivottavia” kavereita, vaikka useissa haastatteluissa oletettiin, että kaikki harrastuskaverit ovat ”hyvää seuraa”. Äidin mielestä jalkapallo joukkuelajina opettaa ainoalle lapselle sosiaalisuutta, minkä voisi ajatella viittaavan myös siihen, että opitaan tulemaan toimeen sellaistenkin kanssa, joiden kanssa ei välttämättä muuten oltaisi tekemisissä, kuten on jo tullut esiin.

Aiemmassa tutkimuksessani (Berg 2010c) seitsemäsluokkalaisten nuoret itse arvelivat, että heidän vanhempiansa mielestä ”unelmakaveri” on kohtelias, ei juo eikä polta, pukeutuu siististi ja urheilee. Käsillä olevassa aineistossa ei-toivottavat kaverit määrittyivät sekä tyttöjen että poikien vanhempien haastatteluissa sellaisiksi, jotka eivät harrasta mitään tai ovat lopettaneet harrastuksensa, hengailevat kauppakeskuksissa, kiroilevat, varastelevat, valehtelevat, eivät osaa käyttäytyä vaan polttavat tupakkaa tai käyttävät päihkeitä (myös Lareau 2003, 145). Tällaisilla kavereilla on ”huono kasvatusta” tai ”eri säännöt” kuin omassa perheessä.

Vanhemmat olettivat, että tällaiset kaverit ”muuttavat” heidän oman lapsensa käyttäytymistä ei-toivottuun suuntaan tai että heistä ”tarttuu” esimerkiksi levottomuutta omaan lapseen. Monet heistä toivat esiin,

että heidän lastensa kaverit ovat koulusta tai jalkapalloharrastuksesta ja että he tuntevat näiden kavereiden vanhemmat. Lisäksi tuotiin esiin se, että omalta lapselta kysytään, kenen kanssa ja missä hän liikkuu. Haastatteluissa kuvitteellisten ”joidenkin” vanhempien kiire yhdistettiin piittaamattomuuteen tai huonoon vanhemmuuteen, jolloin taloudellisesti hyvinkin toimeentuleva vanhempi ikään kuin ulkoistaa kasvatuksen urheiluseuralle (ks. myös Hoikkala 1993, 93–94; Berg & Peltola tulossa). Vain muutamat vanhemmat olivat sitä mieltä, että lapsi valitsee kaverinsa itse tai että kaverit ovat hyvinkin erilaisia joko keskenään tai oman lapsen kanssa.

Ajattelutapaa kuvastaa myös Hoikkalan (1993, 93–94) tulkinta siitä, että vanhemmat näkevät murrosiän olevan kuin tauti, johon harrastus on tehokas rokote. Oma aineistoani tulkitessani harrastus vaikuttaisi vanhempien puheessa olevan rokote ”toiseutta” vastaan ja ”kunnollisuuden” puolesta. Hoikkalan (mt., 96) mukaan harrastaminen nähdään ennaltaehkäisyä, jossa harrasteet luovat nuorille ja aikuisille yhteistä aikaa. Lareau (2003) tutkimuksen keskiluokkaiset vanhemmat pitivät itsestäänselvyytenä velvollisuuttaan kehittää lastensa kykyjä tavoilla, joihin kuuluivat organisoidut harrastukset. Muissa yhteiskuntaluokissa vanhemmat taas näkivät lasten ja aikuisten maailmat erillisinä: lasten aktiviteetit ovat jotain, mitä nämä tekevät keskenään, ei aikuisten kanssa. Tällöin he oppivat omaa ajankäyttöä ja sitä kuinka ollaan kaveriporukan jäseniä. (Mt.)

Kokkonen (2012) toteaa, että vanhempia kannustetaan toteuttamaan vastuullista terveystietoisuutta; noudattamaan terveellisiä elämäntapoja ja opettamaan niitä lapsilleen oman ja erityisesti lastensa hyvinvoinnin maksimoimiseksi. Terveen elämän ja kehon normeista poikkeamisen tulkitaan kuvastavan vastuuttomuutta, mikä asettaa vanhemmat helposti moraalisen arvioinnin kohteeksi.

Tyypillisin tapa käsitteellistää kunnollisuutta oli nähdä se ominaisuuksina, taipumuksina tai tapoina, joita kehitetään ja sisäistetään osaksi itseä. Eräs äideistä toi kuitenkin esiin, että kunnollisuuden voi myös nähdä vähemmän pysyvänä olotilana:

Äiti 3: Joo, se oli se mies [metrossa], joka vaikutti silti et se ei oo ihan deeku, mut se on vähän viinaan päin kallellaan, [...] et se on ehkä vetäny viinaa kuukauden ja nyt se on vähän kankkudessa, että täytyis alkaa suhtautuu siihen paheksuvasti. Mistä mä tiään, mikä sen lempiruoka on ja mistä asioista se on tykänny lapsena ja minkälainen tyyppi se oikeesti on. Et ei voi tehdä ihmisistä semmosen niinku ulkosen, pienen jonkun seikan perusteella hirveit tuomioita ja alkaa suhtautuu suvaitsemattomasti. Meistä ihmisistä ei koskaan tiedä, et mitä kaikkee voikaan löytyy, et kaikil on kuitenkin olemassa ne taustansa, että nekin, jotka on tuolla vaikka ihan hirvees pultsarikunnossa, nii onhan siellä akateemisesti koulutettuja ihmisiä ja niil on ollu kaikki elämän systeemit tosi kohallaan ja sit niil on tullu hirvittävä romahdus ja sit ne on nyt siinä tilanteessa. Et se mikä näkyy nyt, et se on joku pultsari, se ei kerro siitä ihmisestä kaikkee, eikä siitä, et minkälainen persoona se on.

Tämä äiti tähdentää, ettei mikään takaa kunnollisuutta pysyvänä olotilana, vaan kuka tahansa voi onnettomimmillaan päätyä kunnottomaksi, ”pultsarikuntoon”. Samalla äiti kyseenalaistaa sen, kertooko tämä päättely itse asiassa henkilön kunnottomuudesta vai havainnoitsijan suvaitsemattomuudesta. Äiti pukee samalla osittain sanoiksi myös vanhempien puheen taustalla piilevän huolen siitä, miten lähellä jokaista ”kunnoton” kaveri lopulta saattaa olla.

Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ristiriita kasvattajan ambivalenssina

Koululiikunnassa liikunnanopettaja saattaa pitää yksin tuntia 30 oppilaalle, organisoi-

duissa harrastuksissa kolmekin aikuista valvoo ja ohjeistaa puolta pienempää ryhmää. Koululiikunta on pakollista kaikille, urheiluseuroissa harrastavat puolestaan saavat henkilökohtaisempaa ”kunto-ohjausta”. Lareau (2003) tutkimuksessa keskiluokkaiset lapset oppivat harrastuksissa odottamaan yksilöllisyyttä sekä ohjautuvat instituutioihin, joista voi olla hyötyä tulevaisuudessa. He oppivat myös taitoja, jotka liittyvät keskiluokkaiseen työhön ja kehittävät kykyjään suoriutua julkisesti. Suoritukseen perustuvasta arvioinnista tulee heille samalla rutiinia, jossa opitaan suoriutumisen pelisäännöt. Vastaavat säännöt koskevat myös koulu- ja työmaailmaa. (Mt. 39, 60–62; myös Metso 2004.)

Olen halunnut artikkelissani tuoda esiin sen, että kunnan kansalaisuudessa on myös ruumiillinen ulottuvuus, jota kaikissa tutkimuksissa ei käsitellä. On väistämätöntä, että kansalaiskasvatus tapahtuu myös ruumiin kautta. Kuten alussa toin esiin, kunnan kansalaisuuden moraalista ulottuvuutta on historiassa etenkin Suomessa käsitteellistetty siveellisenä ryhtinä; sisäistetty itseksi voidaan käsitteellistää sisäisen järjestyksen markkinoina. Niitä ilmentävät tutkimuskontekstissani niin ihmisen (ruumiin) ”ulkoinen” kuin ”sisäinen” kuntokin, joiden ajatellaan indikoivan kunnollisuutta ja kunniallisuutta (vrt. Koski 2008, 315). Oma kysymyksensä on, onko kaikilla yhtäläinen pääsy tällaiseen kunnan kansalaisuuteen.

Haastattelutilanteen kerronnassa tuotettiin myös tämän hetken julkisessa keskustelussakin tuttua vastuuta pallottelevaa puhetapaa vanhempien, koulun ja urheiluseurojen välillä. Lisäksi tilanne tuotti puhetta hyvästä vanhemmuudesta ja kasvattamisesta vertailukohteenaan huonon vanhemmuuden diskurssi (Jokinen 2005).

”Kunnoton” kaveri näyttäytyi aineistossa sellaisena, jolla on kotona väärät säännöt tai ei sääntöjä ollenkaan. Tästä seurasi ei-toivottavaa

käyttäytymistä ja tällöin myös ei-toivotun kaverin vanhemmat olivat vaarassa määrittyä kunnottomiksi vanhemmiksi ja kansalaisiksi. Kunnoton kaveri oli vanhempien haastatteluisa potentiaalinen ”toiseuden” tartuttaja (vrt. rokotusmalli Hoikkala 1993). Jos seuratoiminnassa kasvatetaan kunnan kansalaisia, niin millaisiksi tuleviksi kansalaisiksi määrittyvät ne lapset ja nuoret – ja heidän vanhempansa – jotka eivät ole toiminnassa mukana?

Vanhemmat mielsivät pääosin kuuluvansa keskiluokkaan. Aineistossa muut luokkapositiot rakentuivat viitteinä Toisiin, ne eivät siis ilmenneet tai jakautuneet samalla tavalla kuin esimerkiksi Lareau (2003) tutkimuksen amerikkalaisessa kontekstissa. ”Toiset” vanhemmat eivät opeta tapoja tai kasvata ”oikein”, mutta haastattelukerronnan kunnollisuuteen ja kunniallisuuteen keskittyminen jättää vielä hieman auki sen, keitä nämä Toiset ovat. Heihin vaikuttavat kuuluvan ne, jotka eivät mahdu suomalaisen keskiluokkaisen ”ydinperheen” määritelmään; maahanmuuttajat, yksinhuoltajaäidit, työttömät, mielenterveys- ja päihdeongelmaiset. Toisaalta aineistossa viitataan myös ”rikkaisiin”, jotka saattavat tuoda lapsensa päivähoitoon urheiluseuroihin (ks. toiseuden analyysistä Berg & Peltola tulossa). Kyse on siis tasapainoilusta eri pääoman muotojen (sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen) välillä. Tasapainon ajatellaan tuottavan symbolista pääomaa, jota tarvitaan kunnollisuuden ja kunniallisuuden rakentumiseen ja joka luo resurssit ”oikeanlaisen” habituksen muodostumiselle.

Nopeasti katsottuna vaikuttaa siltä, että kunnan kansalaisuus ja sen kriteerit ovat samat tytöille ja pojille. Kyse on varmasti osittain myös iästä: tämän tutkimuksen tytöt ovat 7–9-vuotiaita ja pojat 12–13-vuotiaita. Etenkin poikien osalta kyse on kuitenkin ennen kaikkea sääntöjen noudattamisesta, kaikenlaisen leikinomaisuuden kitkemisestä sekä auktoriteetin tottelemisesta ja kunnioi-

tuksesta. Urheiluharrastus näyttäytyy poikien osalta kunnan kansalaisuuteen valmistautumisen ”esikouluna”, kouluna joka käydään ennen nuorten miesten varsinaista ”kuntokoulua” – varusmiespalvelusta.

Kansalaisuus on ytimeltään yksilön jäsenyyttä poliittisessa yhteisössä, ja tarkastelun ja määrittelyn kohteena on aina ollut yksilön suhde yhteisöön (Kurki & Nivala 2006, 15). Kansalaiskasvatus nähdään yksilön sellaisten ominaisuuksien kasvattamisena, jotka ovat toivottavia olemassa olevan yhteiskunnan kannalta, pitävät yllä sen tasapainoa tai vievät sen kehitystä toivottuun suuntaan (Nivala 2006, 25). **Haikkolan** tutkimuksessa (2005) kunnan kansalaisuuden idea tarkoittaa työssäkäyvän ja velvollisuutensa hoitavan, työmarkkina-kansalaisuuteen nojaavan kansalaisen asemaan valmistautumista. Kunnollinen kansalainen on lainkuuliainen, sopeutuva ja luottavainen päätöksentekijöiden suhteen, mutta käsityksissä korostuvat myös yksilöllisyys ja yksilön vastuu. **Lähdesmäen** (2010) tutkimuksessa ”kunnan aikuinen kansalainen” maksaa veronsa, noudattaa lakia parhaan kykynsä mukaan sekä arvostaa kaikkea rehellistä työtä. Kunnan kansalaisen hyveitä ovat myös suvaitsevaisuus ja ympäristövastuullisuus.

Omassa aineistossani korostuu se, että nuoria kasvatetaan tottelemaan eikä kyseenalaistamaan sääntöjä eikä näin ollen muuttamaan vallitsevaa yhteiskuntaa, ainakaan urheiluharrastuksen kautta. Muutostyön kohteena vaikuttaisi ennemminkin olevan yksilö – lapsi tai nuori itse. Haastattelemani vanhemmat toivovat lapsiensa kasvavan aikuisena kunnan kansalaisiksi: reiluiksi, suvaitsevaisiksi, sosiaalisiksi, fiksuksi, omillaan pärjääviksi, vastuullisiksi, rehellisiksi, yhteiskuntakelpoisiksi veronmaksajiksi, jotka pysyvät ”kaidalla tiellä poissa notkumasta” ja joilla on ”jalat maassa ja järki päässä”.

Haastateltujen vanhempien kunnan kansalaisen ideaalia koskevassa puheessa näkyy

myös ambivalenssi kunnan kansalaisuuden ideaalissa toisten kunnioittamisen ja kunnianhimon välillä. Kysymys kertaantuu siveyttä ja kunnollisuutta vaaliseen suomalaisen kasvatushistorian ja vallitsevan uusliberalistisen yksilöllisyyseetoksen jännitteessä: kasvattaa-ko lapsia ja nuoria toimimaan yhdessä vai kyynärpäätaktiikalla?

Viitteet

- 1 Kiitän käsikirjoituksen aiempien versioiden kommentoinnista Hanna Guttormia, Satu Liimakkaa, Marja Peltola, Sosiologipäivien 2012 Liikuntasosiologia-työryhmää sekä nimettäviä vertaisarvioitsijoita. Kiitän myös kaikkia tutkimukseen osallistuneita lapsia ja nuoria, heidän vanhempiaan ja valmentajiaan.
- 2 Tutkimukseni ”Lasten ja nuorten liikuntaharrastukset, perhe ja yhteiskuntaluokka” suunnittelu käynnistyi vuonna 2009 dos. Tarja Tolosen johtamassa Helsingin yliopiston rahoittamassa hankkeessa ”Yhteiskuntaluokan kulttuurinen ja materiaallinen muotoutuminen perheissä”. Vuosina 2010–2012 tutkimusta ovat rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto, Ella ja Georg Ehrnroothin Säätiö sekä Alli Paasikiven Säätiö.
- 3 Tämän edellä olevan selvityksen teki tätä artikkelia varten Klaus Helkama, kiitokseni hänelle.
- 4 Tutkimuksen toisessa vaiheessa tarkastelen alueellisuuden merkitystä liikunnan harrastamisessa keräämällä lisää aineistoa muualta Suomesta.
- 5 Otin tarkasteluun kysymykset: Millaiset kaverit ovat sopivaa seuraa lapselle ja miten nämä tunnistetaan? Milläisten tekijöiden katsotaan edistävän/estävän omien lasten ja yleensä lasten ja nuorten liikuntaharrastuksia? Mitä arvoja, tapoja tai perinteitä lapsille halutaan opettaa/välittää? Kasvatustavoitteet omien vanhempien/ puolison/lapsen kavereiden vanhempien kanssa? Urheilun ja liikuntaharrastusten arvot? Millainen rooli valmentajilla/urheiluseuroilla on kasvattajana? Mitä vanhemmat odottavat lapsen harrastukselta? Millaiseksi aikuiseksi toivoo lapsensa kasvavan? Taustalla pidettiin myös vastauksia kysymyksiin vanhemman omista liikuntaharrastuksista lapsuudessa ja nykyisin, mihin käyttäisi rahaa jos sitä olisi käytettävissä enemmän sekä yhteiskuntaluokkaan liittyviä kysymyksiä.
- 6 Tehovalmennuspuheessa kasvatetaan huippuja ”joidenkin toisten seurojen (tulevaisuudessa yhtiöiden) huippujoukkueisiin”. Tehovalmennusta luonnehtii työn ja tuskan filosofia, jossa pelaajat ovat ”materiaalia” ja vanhempien rooli kiteytyy kustantamiseen, kuljettamiseen ja kannustamiseen. Tehovalmennus-

puheessa pääpaino on asenteissa ja valmiuksissa, joita käytetään urheilun kentällä. Sosialisatiopuhe sen sijaan korostaa asenteita ja taitoja, joilla on käyttöä myös muilla kentillä. Siinä korostuu joukkueurheilun merkitys kunnan kansalaisten kasvattamisessa, millä kirjoittajat tarkoittavat yhteiskunnan arvojen ja normien mukaisten käytöstapojen opettamista tai muita yhteiskunnassa tarvittavia valmiuksia. Vanhemmat uskovat, että urheilu pitää nuoren poissa kadulta ja pahan teosta tukien kodin ja koulun kasvatus tehtävää. Hauskuuspuhe on suomalaiselle kulttuurille vieraampi: ihminen nähdään iästään riippumatta leikkivänä ja pelaavana. Joukkueurheilun tehtävä on tarjota elämyksiä koko perheelle, jolloin myös lasten vanhemmat ovat keskeinen osa toimintaa ja myös heillä on oltava hauskaa. Puhetavassa painotetaan tämän hetkistä toimintaa, ei esimerkiksi valmistaumista kunnan kansalaisuuteen. Terveyspuheessa korostetaan liikunnan myönteisiä vaikutuksia fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin. Puhetavan kasvatusulottuvuus tarkoittaa liikunnallisen ja terveen elämäntavan juurruttamista lapsiin ja nuoriin. Liikunnan tukemiseen käytetty raha nähdään taloudellisena investointina, joka maksaa itsensä takaisin tulevaisuudessa työntekijöiden korkeampana tuottavuutena ja pienempinä sairaudenhoitomenoina. Näistä puhetavoista ainoastaan sosialisatio- ja terveyspuheen välillä ei ole selkeää ristiriitaa, mutta tästä huolimatta sama henkilö voi Honkosen ja Suorannan mukaan käyttää kutakin puhetapaa eri tilanteissa. (Honkola & Suoranta 1999, 10–14; ks. myös Hämäläinen 2008 valmennuseetoksista.)

- 7 Poikien joukkue oli ollut toiminnassa kauemmin kuin tyttöjen, joten nämä saattavat olla myös aiheita, joita poikien joukkueessa on käsitelty jo aiemmin.

Lähteet

- Arola, Pauli (2003): Tavoitteena kunnan kansalainen. Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917–1924. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 191. [Http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/arola/tavoitte.pdf](http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/arola/tavoitte.pdf). (Viitattu 15.2.2012.)
- Berg, Päivi (2005): Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisen liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus, 135–168.
- Berg, Päivi (2008): Ruumiin resurssit ja mahdollisuudet koulun liikunnanopetuksessa ja liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) Yhteiskuntaluokka ja

- sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 198–223.
- Berg, Päivi (2010a): Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Berg, Päivi (2010b): Shifting Positions in Researcher Positions – notes on otherness, sameness, absence and presence. *Ethnography & Education* 5 (1), 65–79.
- Berg, Päivi (2010c): Ruumis on sielun peili? – Liikuntakasvatus minän hallintana. Teoksessa Katri Komulainen & Seija Keskitalo-Foley & Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) *Yrittäjäkäsivätyt hallintana*. Tampere: Vastapaino, 124–155.
- Berg, Päivi & Peltola, Marja (julkaisematon käsikirjoitus): Bringing Up Decent Citizens – parenthood, moral and boundary-making. Lähetetty arvioitavaksi *Journal of Youth Studiesiin*.
- Borg, Olavi (1965): Suomen puolueet ja puolueohjelmat. Porvoo: WSOY.
- Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1985): The Social Space and the Genesis of Groups, *Theory and Society*, 14(6), 723–44.
- Bourdieu, Pierre (1986): The Forms of Capital. Teoksessa Richardson, J. (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (1990): *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity.
- Gordon, Tuula (2008): Feministinen materialismi. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 18–34.
- Haikkola, Lotta (2005): Kunnan kansalaisia. Nuoret, ikä ja osallistuminen. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 138–166.
- Helkama, Klaus (2009): *Moraalipsykologia. Hyvän ja pahan tällä puolen*. Helsinki: Edita.
- Hoikkala, Tommi (1993): *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Honkonen, Risto & Suoranta, Juha (1999): Junioriurheilun monet totuudet. Teoksessa Honkonen, Risto & Suoranta, Juha (toim.) *Höntsä vai tehovalmennusta? Kirjoituksia joukkueurheilun junioritoiminnasta*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 7–16.
- Häkkinen, Kaisa (2004): *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Hämäläinen, Kirsi (2008): Urheilija ja valmentaja urheilun maailmassa. *Eetokset, ihanteet ja kasvatus urheilijoiden tarinoissa*. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 127. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Itkonen, Hannu (1997): *Tuskin etanaa etevämpi*. Urheilu sosiaalisena kontrollina. Teoksessa Vesa Vares (toim.) *Urheilu ja historia*. Turun historiallinen arkisto 51. Turku: Turun yliopisto, 203–222.
- Jokinen, Eeva (2005): *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jones, C. & McNamee, Mike (2000): Moral Reasoning, Moral Action, and the Moral Atmosphere of Sport. *Sport, Education and Society* 5(2), 131–146.
- Kahma, Nina (2010): *Sport and Social Class: The case of Finland*. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(1), 113–130.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010 (2010): *Lapset ja nuoret*. Helsinki: SLU:n julkaisusarja 7.
- Kokko, Sami (2006): *Terveyden edistäminen osana lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluseuratoimintaa*. Teoksessa Anne Puuronen (2006) (toim.) *Terveytstaju: Nuoret, politiikka ja käytäntö*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 63. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 61–74.
- Kokkonen, Riina (2012): *Mittarissa lapsen keho ja vanhemmuus – tervettä lasta sekä ”hyvää” ja ”huonoa” vanhemmuutta koskevia tulkintoja nyky-Suomessa*. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 22.
- Koski, Pasi (2008): *Liikunnan ja urheilun seuratoiminta nuorisotyönä*. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) 2008. *Nuorisotyötä on tehtävä*. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 299–319.
- Kurki, Leena & Nivala, Elina (2006) (toim.): *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen*. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Käyhkö, Mari (2006): *Siivoojaksi oppimassa*. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Lahelma, Elina (1992): *Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lamont, Michele (1992): *Money, Morals and Manners: The culture of the French and the American upper-middle class*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lareau, Anette (2003): *Unequal Childhoods. Class, race, and family life*. California: University of California Press.
- Lähdesmäki, Kirsi (2010): *Hyvää hallintoa – ketä kiinnostaa? Nuorten käsityksiä hyvästä hallinnosta ja reilusta yhteiskunnasta*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia, 292, julkisjohtaminen 38.
- Meinander, Henrik (2005): *Discipline, Character, Health: Ideals and icons of Nordic masculinity 1860–1930*. *The International Journal of the History of Sport* 22(4), 600–617.
- Metso, Tuija (2004): *Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia*

- ja rajankäyntejä. Kasvatustieteen tutkimuksia 19. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Metsola, Maija (2008): Naiset tulkaa toimimaan eestä perheen, uskon, isänmaan! Porvarilliset naispoliitikot Suomessa vuosina 1945–1966. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02300.pdf>. (Viitattu 15.2.2012.)
- Mäkinen, Tomi & Kestilä, Laura & Borodulin, Katja & Martelin, Tuija & Rahkonen, Ossi & Leino-Arjas Päivi & Prättälä Ritva (2010): Occupational Class Differences in Leisure-Time Physical Inactivity – contribution of past and current physical workload and other working conditions. *Scandinavian Journal of Environmental Health* 36(1), 62–70.
- Nevala, Seija-Leena (2002): Kansakunta pienoisuudessa – Lotta- ja suojeluskuntaperhe. Teoksessa Tuula Gordon & Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineiton he!* Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 93–117.
- Nivala, Elina (2006): Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Leena Kurki & Elina Nivala (toim.) *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen*. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 25–103.
- Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (2011) (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – poliittisen käsitteen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Puronaho, Kari (2006): Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi. Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotanto-prosessista, resurssista ja kustannuksista. *Jyväskylän Studies in Business and Economics*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Puuronen, Anne (2004): Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä. *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, julkaisuja 42. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Puuronen, Anne (2006a): Läskin yhteiskunnallinen seulo. Teoksessa Puuronen, Anne (2006) (toim.) *Terveystaju: Nuoret, politiikka ja käytäntö*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 63, 134–150.
- Puuronen, Anne (2006b): Mitä on terveys – tietoa, taitoa vai tajua? Teoksessa Puuronen, Anne (toim.) *Terveystaju: Nuoret, politiikka ja käytäntö*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 63, 5–19.
- Rautava, Pasi & Laakso, Lauri & Nupponen Heimo (2003): Vanhempien merkitys 5. luokkalaisten lasten liikuntaharrastuksessa. *Lapsuuden tutkimus -hanke*. Liikunta & Tiede 5–6/2003. http://www.lts.fi/filearc/131_art4.pdf. (Viitattu 8.8.2011.)
- Reay, Diane (2005): Beyond Consciousness? The psychic landscape of social class. *Sociology* 39 (5), 911–928.
- Rinne, Risto (1987): Onko opetussuunnitelma ideologiaa – Opetussuunnitelma aikakautensa sosiaalisten ehtojen raamittamana skenaariona. Teoksessa Paavo Malinen & Pertti Kansanen (toim.) *Opetussuunnitelman tutkimukselliset kehukset*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, tutkimuksia 48. Helsinki: Helsingin yliopisto, 95–129.
- Silvennoinen, Martti (2001): Ruumiillisuus liikunnanopettajaopiskelijoiden kerronnassa. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) *Nuori ruumis*. Helsinki: Gaudeamus, 45–59.
- Simola, Hannu (1995): Paljon vartijat. Suomalainen kansanopettaja valtiollisessa kouludikursissa 1860-luvulta 1990-luvulle. Helsinki: Yliopistopaino.
- Skeggs, Beverley (1997): *Formations of Class and Gender – becoming respectable*. London: Sage.
- Skeggs, Beverley (2004a): *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Skeggs, Beverley (2004b): *Exchange, Value and Affect: Bourdieu and "the self"*. Teoksessa Lisa Adkins & Beverley Skeggs (toim.) *Feminism After Bourdieu*. Oxford: Blackwell, 75–95.
- Sletten, Mira A. (2010): Social Costs of Poverty; Leisure time socializing and the subjective experience of social isolation among 13–16-year-old Norwegians. *Journal of Youth studies* 13(3), 291–315.
- Tiuhonen, Arto (2002): *Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita?* Jyväskylä: LIKES.
- Tolonen Tarja & Palmu, Tarja (2007): *Etnografia, haastattelu ja valta (positiot)*. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Sirpa & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana*. Lähtökohdista koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 89–112.
- Tolonen, Tarja (2008): *Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen – Nuorten elämäntyyliä ja luokkaerot*. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 226–254.
- Tolonen, Tarja (2010): *Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa*. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 3–22.
- Urponen, Maija (2010): *Ylirajaisia suhteita*. Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vasara, Erkki (1997): *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta 1918–1939. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- White, Amanda M. & Gager, Constance T. (2007): *Idle Hands and Empty Pockets? Youth involvement in extracurricular activities, social capital, and economic status*. *Youth & Society* 39(1), 75–111.